

УДК 351.84

І. А. Сазонець,

д. е. н., проф. завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Н. В. Тадеєва,

аспірант кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ВИЯВЛЕННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СУМЛІННОЇ ДІЛОВОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ

I. Sazonetz,

Doctor of Economics, Professor, head Department of public administration, records management and information activities National University of water management and nature resources use, Rivne, Ukraine

N. Tadeeva,

postgraduate student, Department of public administration, records management and information activities National University of water management and nature resources use, Rivne, Ukraine

IDENTIFICATION OF DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF GOOD BUSINESS PRACTICES IN UKRAINE

Основні завдання дослідження розроблено у відповідності до завдань, що вирішує в Україні Програма розвитку ООН (ПРООН) у сфері корпоративної соціальної відповідальності та соціального партнерства. Вони полягають у з'ясуванні проблем, що перешкоджають соціалізації бізнесу в Україні, а також у визначенні пріоритетних видів підтримки, яких потребують громадські та урядові організації України для здійснення соціальної відповідальної місії в Україні — сприяння розвитку соціального партнерства. Розроблено спеціальний інструментарій — анкету стандартизованого інтерв'ю. Зміст анкети формувався на основі проведеного теоретичного аналізу досліджень, що проводилися в цій сфері та з урахуванням власного бачення проблематики сумлінної ділової практики. Визначено, що саме шахрайство на ринку цінних паперів, розповсюдження інсайдерської інформації є тими основними видами шахрайства, які перешкоджають розвитку сумлінної ділової практики. Запропоновано з метою забезпечення розвитку сумлінної ділової практики протидіяти шахрайству, вводячи нові структури в складі підприємств, які б виконували функції контролю за виробничо-господарською діяльністю підприємства.

Main research objectives are developed in accordance with challenges in Ukraine, the UN development Programme (UNDP) in the field of corporate social responsibility and social partnership. They are to find out the problems hindering the socialization of business in Ukraine, and also in determination of priority types of support needed by public and governmental organizations of Ukraine for the implementation of social responsible mission in Ukraine — promotion of social partnership. Designed special tools — questionnaire standardized interview. The content of the questionnaire were formed on the basis of theoretical analysis of the case studies in this field and taking into account its own vision of a perspective of good business practice. Determined that fraud on the securities market, circulation of insider information are the main types of fraud that hinder the development of good business practices. Proposed to ensure development of good business practice must be counteracted attention to fighting fraud by introducing a new structure in enterprises that would carry out the functions of control over production and economic activities of the company.

Ключові слова: анкета, аналіз, сумлінна ділова практика, шахрайство, протидія, підприємства, діяльність.

Key words: questionnaire, analysis, good business practices, fraud, anti, enterprise, activit.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із визначальних факторів сучасної як світової, так і української економічної дійсності став феномен сумлінної ділової практики, який набув реального

статусу ключової економічної категорії. Глобалізація економічних процесів, інтеграція національних бізнесів і економік у світову економічну систему, загострення конкуренції актуалізує питання сумлінної ділової прак-

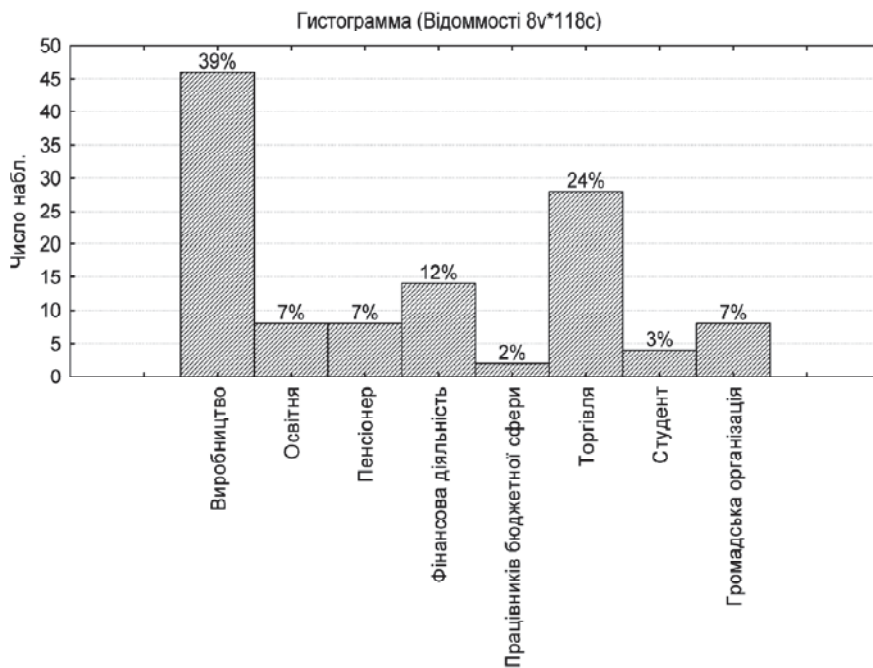

Рис. 1. Розподіл респондентів за видом діяльності підприємств, де вони працюють

тики не тільки між суб'єктами економічної діяльності, але й іншими учасниками комплексу суспільних взаємодій, а саме: органів публічної влади, інституцій громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін. Засобом налагодження ефективних взаємодій між суспільними суб'єктами, механізмом формування довірливих відносин різними учасниками економічних, соціальних, гуманітарних процесів у теперішньому часі стає категорія сумлінної ділової практики, яка набуває ознак системності, поступово вбудовуючись в усі суспільні процеси та визначаючи діяльність усіх суспільних суб'єктів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Ступінь розвитку сумлінної ділової практики відображає рівень соціального партнерства між компаніями, урядовими структурами та головними дійовими особами громадянського суспільства по вирішенню соціальних проблем та прискоренню розвитку суспільства. Вчені різних наукових шкіл досліджували проблеми сумлінної ділової практики з різних методологічних позицій. В.В. Македон — з точки зору іноземного досвіду побудови моделей корпоративної соціальної відповідальності, Саричев В.В. та Сазонець О.М — з точки зору формування міжнародних інститутів людського розвитку та соціальних чинників розвитку корпорацій, Безтелесна Л.І. — як елемент суспільних та економічних процесів в національній економіці, Сазонець І.А. — з точки зору фрейму соціальних теорій в загальних суспільно-економічних процесів розвитку людства. За думкою авторів, ці підходи потребують більшої конкретизації [3; 8; 9].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Для емпіричного дослідження впливу розвитку сумлінної ділової практики на економічні процеси в національній економіці було розроблено спеціальний інструментарій — анкету стандартизованого інтерв'ю. Зміст анкети (специфіка питань, структура розділів тощо) формувалась на основі проведеного теоретичного аналізу досліджень, що проводилися в цій сфері та з урахуванням власного бачення цієї проблематики. Також урахувались загальні рекомендації щодо розробки дослідницьких інструментів цього типу — коректне формулювання питань, ви-

користання відкритих та закритих питань, пропорційність градацій у відповідях та ін.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Опитування проводилося Національним університетом водного господарства та природокористування серед студентів та їхніх батьків, і представників бізнесу, метою якого є вивчення питань запровадження світових стандартів сумлінної ділової практики в національній моделі соціального партнерства.

Основні завдання дослідження розроблені у відповідності до завдань, що вирішує в Україні Програма розвитку ООН (ПРООН) в сфері корпоративної соціальної відповідальності та соціального партнерства. Вони полягають у з'ясуванні проблем, що перешкоджають соціалізації бізнесу в Україні, а також у визначенні пріоритетних видів підтримки, яких потребують громадські та урядові організації України для здійснення соціальної відповідальної місії в Україні — сприяння розвитку соціального партнерства.

Респондентам пропонувалось дати експертну оцінку стосовно тієї чи іншої проблеми, пов'язаної з розвитком сумлінної ділової практики в Україні. Більшість питань розроблені таким чином, щоб респондент міг максимально диференційовано висловити свою думку щодо тієї чи іншої проблеми — запропоновані варіанти відповіді мають 5 градацій (1 — "неважливо", 2 — "помірно важливо", 3 — "важливо", 4 — "дуже важливо", 5 — "найважливіше"). Така форма питань дозволила використовувати більшість методів статистичного аналізу при обробці результатів анкетування. Крім того, респонденти заповнювали анкети щодо їхніх власних відомостей. Відповідно було отримано дані, що більшість респондентів представники сфери виробництва та торгівлі (рис. 1).

З дослідження також бачимо, що більшість підприємств Рівненської області мають організаційно-правову форму у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю. Більшість опитаних це представники менеджменту підприємств, а саме майже 50% респондентів працюють менеджерами та економістами, і 30% опитаних — інженери.

Всі запропоновані питання в анкетах сформовані у два блоки. Перший блок питань (п.1 — п.4) стосується формування методологічних основ активізації процесів сумлінної ділової практики. Другий блок питань (п.5 — п.8) має за мету дослідити проблеми сумлінної ділової практики у відповідності до зниження рівня шахрайства в корпораціях. За допомогою статистичних і графічних засобів та спеціалізованих модулів програми "Statistica" для проведення соціологічних досліджень, було проаналізовано результати відповідей респондентів.

Вирішення першого питання: "Визначте, будь ласка, важливість окремих принципів забезпечення сумлінної ділової практики?" дає змогу сформулювати основні принципи забезпечення сумлінної ділової практики. На розгляд респондентів було представлено широкий діапазон принципів, що впливають на забезпечення сумлінної ділової практики, а саме "Справедливе і рівне відношення до всіх стейкхолдерів", "Комерційна поведінка", "Розкриття та прозорість інформації", "Підвищення рівня освіти", "Підвищення рівня освіченості", "Захист особистої інформації", "Претензії споживачів та можливість дискусії з ними". Відповіді респондентів розпо-

Таблиця 1. Статистичний аналіз відповідей респондентів про пріоритети формування системи сумлінної ділової практики

Пріоритети формування системи сумлінної ділової практики	Середнє значення відповідей	Медіана відповідей	Мода	Частота моди	Стандартне відхилення	Тест Шапіро-Уїлка
2.1. Сумлінність ведення бізнесу	4,118644	3,000000	5,000000	52	1,148537	SW-W=0,98 (p=0,15)
2.2. Відсутність зловживання правами	3,355932	4,000000	4,000000	40	1,180507	SW-W=0,98 (p=0,13)
2.3. Відсутність несумісної поведінки	2,991525	3,000000	3,000000	69	1,158364	SW-W=0,98 (p=0,09)
2.4. Сумлінне ведення переговорів	3,872881	4,000000	4,000000	83	0,852814	SW-W=0,98 (p=0,16)
2.5. Виконання вимог законодавства	4,355932	5,000000	5,000000	69	1,008726	SW-W=0,98 (p=0,11)
2.6. Протидія корупції та хабарництва	3,483051	4,000000	5,000000	40	1,442535	SW-W=0,98 (p=0,10)
2.7. Нетерпимість до корупції	3,584746	4,000000	5,000000	44	1,335423	SW-W=0,98 (p=0,14)
2.8. Сумлінна конкуренція	3,262712	4,000000	4,000000	44	1,256967	SW-W=0,98 (p=0,6)
2.9. Відсутність шахрайства	3,737288	4,000000	4,000000	66	0,881219	SW-W=0,98 (p=0,19)
2.10. Інше (що саме?)	2,694915	2,000000	1,000000	45	1,603993	SW-W=0,98 (p=0,20)

ділилися неоднозначно. Найважливішими принципами респонденти вважають "Справедливе і рівне відношення до всіх стейкхолдерів" (32,6% респондентів), "Захист особистої інформації" (25,14%). З оцінками "дуже важливо" і "важливо" респонденти найбільше відповіли стосовно принципів "Розкриття та прозорість інформації", "Підвищення рівня освіти", "Підвищення рівня освіченості", "Претензії споживачів та можливість дискусії з ними". Деякі респонденти відповідали з оцінкою "неважливо" на всі принципи сумлінної ділової практики, проте частота таких відповідей є невеликою, що свідчить про важливість всіх наведених факторів забезпечення сумлінної ділової практики.

Проаналізувавши друге питання про, те які саме пріоритети формують систему сумлінної ділової практики можна зробити висновки (табл. 1).

Отже, за даними таблиці 1 бачимо, що за показником моди респонденти визначили пріоритетами формування системи сумлінної ділової практики є сумлінність ведення бізнесу, виконання вимог законодавства, протидія корупції та хабарництву, нетерпимість до корупції тощо. Для перевірки нормальності розподілу було проведено тест Шапіро-Уїлка. Інтерпретація якого показує, що розподіл є приближеним до нормального (p більше 0,05). Таким чином, ми можемо використовувати методи стандартизації, що ґрунтуються на нормальному розподілі. Респонденти вважають найбільшими пріоритетами формування системи сумлінної ділової практики сумлінне ведення переговорів (55% опитаних), нетерпимість до корупції (52% опитаних), виконання вимог законодавства (47% опитаних), сумлінність ведення бізнесу (42% опитаних).

В Україні гостро відчувається недосконалість законодавчого забезпечення формування сумлінної ділової практики. Тому перед респондентами стояло питання, проте, які саме інституції повинні займатися реформуванням чинної нормативно-правової бази з питань соціального партнерства й сумлінно ділової практики, зокрема, з метою приведення їх у відповідність із нормами міжнародного права.

На думку респондентів основними інституціями за показником середньої арифметичної, які впливають на формування сумлінної ділової практики є уряд (4,356) і засоби масової інформації (4,254). За показником моди найважливішими інституціями, на думку респондентів є Верховна Рада, Уряд, засоби масової інформації, профспілки, менеджмент корпорацій.

В останні роки тема соціального партнерства опинилася в центрі уваги суспільства, держави, міжнародних організацій. Однією із форм реалізації програм соціального партнерства для підприємств є розвиток сумлінної ділової практики. В рамках якої соціальні інвестиції посідають особливе місце і стають частиною по-

всякденної управлінської практики компаній. Бізнес почав усвідомлювати необхідність прийняття певної відповідальності за середовище, в якому він працює. На думку автора, соціальними інвестиціями можуть бути матеріальні, технологічні, управлінські, фінансові ресурси компаній, що направляють на реалізацію соціальних програм, розроблених з урахуванням інтересів всіх стейкхолдерів.

Соціологічне дослідження виявило, що соціальні інвестиції компаній, здійснені шляхом реалізації внутрішніх і зовнішніх соціальних програм, є пріоритетним напрямком соціальних витрат. Відповідно до відповідей респондентів найважливішими напрямками соціальних інвестицій є первинна освіта, інвестування в професійний розвиток персоналу, навчання та підвищення кваліфікації на виробництві, посилення мотивації працівників до підвищення якості своєї праці (рис. 2). Це означає, що інтереси бізнесу все більше переносяться з персоналу підприємства на зовнішнє соціальне оточення.

Отже, проаналізувавши думку респондентів по блоку питань стосовно формування методологічних основ активізації процесів сумлінної ділової практики можна зробити такі висновки. Розвиток сумлінної ділової практики в Україні повинен відбуватися на основі оновлення законодавчої бази з врахуванням міжнародного досвіду. Зацікавленими сторонами в активізації відповідального ведення бізнесу є як менеджмент компаній, так і представники державних органів (Верховна Рада, уряд тощо). Побудова системи сумлінної ділової практики компаній України повинна відбуватися на пріоритетах сумлінності ведення бізнесу, сумлінного ведення переговорів, нетерпимості до корупції, виконання вимог законодавства.

Оскільки одним із пріоритетів формування системи сумлінної ділової практики респонденти визначили нетерпимість до корупції та шахрайських дій, тому другим блоком питань було обрано дослідження проблем сумлінної ділової практики у відповідності до зниження рівня шахрайства в корпораціях.

Корпоративне шахрайство в компаніях — це на сьогодні досить велика проблема, яку саму по собі необхідно розглядати як окрему "індустрію". Вважається, що організації через різні схеми внутрішнього шахрайства втрачають у середньому 5% від доходу щорічно [2]. Розуміння сутності та причин шахрайства і вироблення, виходячи з цього, найбільш ефективних методів його запобігання мають вирішальне значення для зниження проявів корпоративного шахрайства на підприємствах.

Найважливішими причинами, що перешкоджають подоланню шахрайства респонденти визначили відсутність статистичних даних по збитках внаслідок

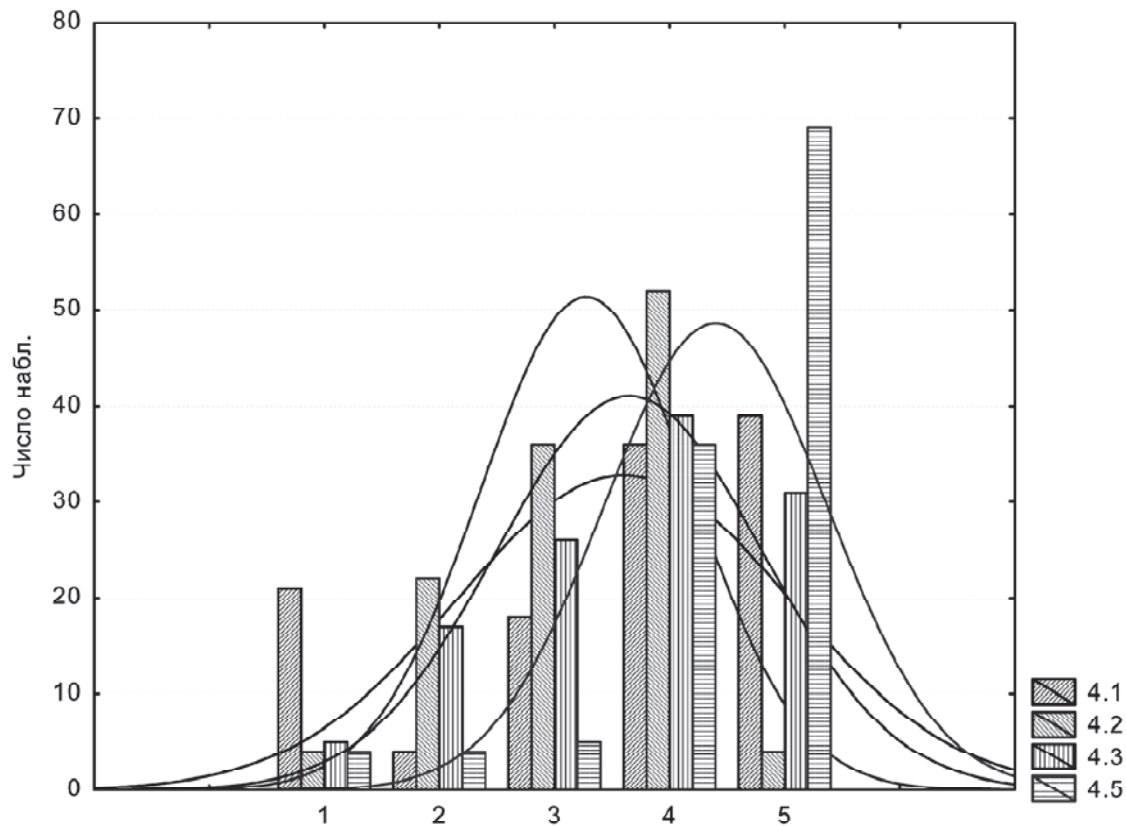

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів за видами інвестицій в соціальну сферу

(4.1 — первинна освіта (дошкільна, початкова, середня, професійно-технічна); 4.2 — інвестування в професійний розвиток персоналу; 4.3 — освіта дорослих, що включає навчання та підвищення кваліфікації на виробництві, самовдосконалення, додаткову освіту тощо; 4.5 — посилення мотивації працівників до підвищення якості своєї праці)

шахрайства (49,1% опитаних) та нестача обміну інформацією про шахрайство між учасниками ринку (44,1% опитаних). Дуже важливими факторами, що перешкоджають подоланню шахрайства респонденти визначили нестачу інформації про ризик шахрайства, з яким зіштовхуються корпорації (67,8% — опитаних) та відсутність фахівців із боротьби з шахрайством (44,1% опитаних). Також важливим фактором можна назвати географічна віддаленість компаній на ринку (44,1% опитаних).

Економічна злочинність впливає на компанії у всьому світі і жодна галузь економіки не може почувати себе повністю захищеною від її небажаних наслідків. Крім безпосередніх збитків, економічна злочинність може завдати серйозної шкоди іміджу компаній або сумлінній діловій практиці. На думку респондентів, найважливішими видами шахрайства, що перешкоджають сумлінній діловій практиці в Україні є розповсюдження інсайдерської інформації, шахрайство на ринку цінних паперів. Дуже важливими видами шахрайства, що перешкоджають розвитку сумлінної ділової практики респонденти визначили інсценування крадіжок та розбійних нападів відносно застрахованого майна.

Основною причиною появи несумлінної конкуренції є прагнення підприємців досягти певних переваг у підприємницькій діяльності зі значно меншими витратами, ніж за умов добросовісної конкуренції. При цьому мають існувати певні сприятливі для недобросовісної конкуренції фактори і прогалини в законодавстві, відсутність правового захисту товарного знаку тощо. Крім шкоди правопорядку у сфері конкуренції, прояви несумлінної конкуренції також завдають або можуть завдати шкоди суб'єктам господарювання або їх сумлінній діловій практиці [1; 4; 5; 6]. Така шкода може виражатися у втратах суб'єктами господарювання від недоотриманих замовлень, від зниження обсягів реалі-

зації продукції, від зниження котирувань акцій компаній, відволікання клієнтури, що у свою чергу, призводить до зменшення прибутку тощо.

Відповідно до проведеного соціологічного дослідження респондентами було визначено, що основними формами несумлінної конкуренції в Україні є некоректне порівняння якості свого товару з товаром виробників-конкурентів, використання інформації конкурентів, що є комерційною таємницею, використання монопольного становища з метою одержання додаткових прибутків та конкурентної боротьби, корупційні схеми та економічна злочинність.

Випадки шахрайства в корпоративному секторі призводять до негативних наслідків в офіційному економічному секторі, серед яких: втрата податкових надходжень до бюджету і, як результат, — ускладнення виконання фінансових зобов'язань держави; недовіра управлінських рішень внаслідок відсутності повної та об'єктивної офіційної інформації про розвиток економічних процесів в Україні; зниження рівня інвестиційної активності через неможливість відкритого витрачання тінювими структурами прихованих від оподаткування доходів та їх вплив за кордон; зменшення інтересу потенційних стратегічних інвесторів до українських підприємств, що відчутно гальмує процеси фінансового оздоровлення виробництва; негативний вплив на сумлінну ділову практику бізнесу через збільшення кількості економічних злочинів і проникнення капіталів кримінального походження [7; 10].

У результаті проведеного дослідження респонденти визначили, що найважливішими функціями підприємств із подолання шахрайства є забезпечення охорони приміщень, устаткування, офісів, продукції та технічних засобів, забезпечення безпеки виробничо-господарської діяльності підприємства, створення і організація режиму безпеки всіх зустрічей, пере-

говорів і нарад, оцінювання маркетингових ситуацій та неправомірних дій конкурентів і зловмисників, перевірка лояльності клієнтів та постачальників компанії.

Підтвердженням актуальності проблеми подолання шахрайства в корпоративному секторі є усвідомлення цієї актуальності керівниками підприємств і створення в організаційній структурі управління підприємствами спеціальних підрозділів для забезпечення цієї функції, але ці структурні підрозділи не мають розробленої і ефективно функціонуючої наукової системи оцінки рівня безпеки, теоретичної бази своєї роботи, що істотно знижує результативність таких структурних підрозділів.

ВИСНОВКИ

З метою забезпечення розвитку сумлінної ділової практики підприємствам України необхідно запровадити комплексні програми протидії шахрайству, які спрямовані на управління ризиками та побудову надійної системи контролю. Ефективна система внутрішнього контролю здатна мінімізувати ризики шахрайства з метою надання впевненості керівництву підприємства та зовнішнім користувачам звітності в її об'єктивності та достовірності.

Отже, дослідження проблеми сумлінної ділової практики у відповідності до зниження рівня шахрайства в корпораціях дало змогу сформулювати основні труднощі, що перешкоджають подоланню шахрайства в корпоративній сфері. Також було визначено, що саме шахрайство на ринку цінних паперів, розповсюдження інсайдерської інформації є тими основними видами шахрайства, які перешкоджають розвитку сумлінної ділової практики. З метою забезпечення розвитку сумлінної ділової практики необхідно протидіяти шахрайству, вводити нові структури в складі підприємств, які б виконували функції контролю за виробничо-господарською діяльністю підприємства.

Література:

1. Хамідова А. Корпоративна соціальна відповідальність як фактор підвищення ефективності механізму державного регулювання економіки [Електронний ресурс] / А. Хамідова. — Режим доступу: <http://www.csrjournal.com/news/2661-korporativna-socialna-vidpovidalnist-yak-faktor-pidvishhennya-efektivnosti-mexanizmu-derzhavnogo-regulyuvannya-ekonomiki.html>
2. Харламова О.В. Корпоративне шахрайство: аналіз підходів до визначення / О.В. Харламова, Л.А. Бондалетова // Збірник матеріалів конференції "Управління фінансово-економічною безпекою: інформаційно-аналітичне забезпечення та конкурентна розвідка". — ХНУМГ. — 2013. — С. 171—172.
3. Македон В. В. Дослідження процесів забезпечення соціальної відповідальності у провідних моделях корпоративного управління / В. В. Македон // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 126. — Харків: ХНТУСГ. — 2012. — С. 198—206.
4. Колосок А. М. Соціальна відповідальність в системі корпоративного управління / А. М. Колосок // Економічний форум. — 2014. — № 1. — С. 249—253.
5. Денис О.Б. Сфери прояву корпоративної соціальної відповідальності бізнесу: зарубіжний досвід і вітчизняна практика / О.Б. Денис // Теоретичні засади та макроекономічні аспекти фінансово економічних систем. — 2010. — № 8. — С. 36—38.
6. Баюра Д.О. Корпоративна соціальна відповідальність у системі корпоративного управління / Д.О. Баюра // Україна: аспекти праці. — 2009. — № 1. — С. 21.

7. Савранська Г.М. Розвиток національної моделі соціального партнерства у контексті забезпечення соціальної безпеки України [Електронний ресурс] / Г.М. Савранська // Державне управління: теорія та практика. — 2013. — № 2. — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/>

8. Сазонцев О.М., Саричев В.І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. — Д.: Нова ідеологія, 2012. — 252 с.

9. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку [Текст]: колективна монографія [Безтелесна Л.І., Сазонцев І.А. та ін.], за науковою редакцією Л.І. Безтелесної. — Рівне: Волин. обереги, 2015. — 184 с.

10. Удосконалення механізму інноваційного розвитку суб'єктів національної економіки України [Текст]: колективна монографія [Гринько Т.В., Кошевий М.М. та ін.], за науковою редакцією О.К. Єлісєєвої. — К.: Центр учбової літератури, 2013. — 250 с.

References:

1. Khamidova, A. (2016), "Corporate social responsibility as a factor of increasing the efficiency mechanism of state regulation the economy", available at: <http://www.csrjournal.com/news/2661-korporativna-socialna-vidpovidalnist-yak-faktor-pidvishhennya-efektivnosti-mexanizmu-derzhavnogo-regulyuvannya-ekonomiki.html> (Accessed 20 Sept 2016).
2. Kharlamova, O.V. (2013), "Corporate fraud: analysis of approaches to determining", Zbirnyk materialiv konferentsii [Proceedings of the Conference], Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu: informatsijno-analitychne zabezpechennia ta konkurentna rozvidka [Management of financial and economic security: information and analytical support and competitive intelligence], pp. 171—172.
3. Makedon, V.V. (2012), "Investigation of processes ensuring social responsibility in leading corporate governance models", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva: Ekonomichni nauky, vol. 126, pp. 198—206.
4. Kolosok, A.M. (2014), "Соціальна відповідальність в системі корпоративного управління", Ekonomichnyj forum, vol. 1, pp. 249—253.
5. Denys, O.B. (2010), "Areas manifestation of corporate social responsibility: international experience and domestic practice", Teoretychni zasady ta makroekonomichni aspekty finansovo ekonomichnykh system, vol. 8, pp. 36—38.
6. Baiura, D.O. (2009), "Corporate social responsibility in corporate governance system", Ukraina: aspekty pratsi, vol. 1, pp. 21.
7. Savrans'ka, H.M. (2013), "The development of a national model of social partnership in the context of ensuring social safety Ukraine", Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka, vol. 2, available at: <http://www.academy.gov.ua/> (Accessed 20 Sept 2016).
8. Sazonets', O.M. and Sarychev, V.I. (2012), Miznarodni orhanizatsii v upravlinni liuds'kym rozvytkom: hlobalizatsijnyj vymir [International organizations in the management of human development: globalization dimension], Nova ideolohiia, Donetsk, Ukraine.
9. Beztelesna, L.I. and Sazonets', I.L. (2015), Sotsial'nyj konsept suspil'nykh ta ekonomichnykh protsesiv natsional'noho rozvytku [Social concept of public and economic processes of national development], Volyns'ki oberihy, Rivne, Ukraine.
10. Hryn'ko, T.V. and Koshevyj, M.M. (2013), Udoskonalennia mekhanizmu innovatsijnoho rozvytku sub'ektiv natsional'noi ekonomiky Ukrainy [Improving the mechanism of innovative development of subjects national economy of Ukraine], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2016 р.